

**De Staatssecretaris van
Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen**

en

**De Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening
en Milieubeheer**

Overwegende

22 MEI 2003

dat het Haagse Bos bestaat uit een eeuwenoude groenstructuur, die onverbreekelijk is verbonden met de geschiedenis van de stad Den Haag;

dat het gebied vanwege karakter, maatvoering en relaties met aangrenzende groengebieden een belangrijke schakel vormt in zowel de stedelijke als de ecologische hoofdstructuur;

dat het gebied de ontbrekende schakel vormt in het aaneengesloten gebied in Den Haag dat van rijksweg wordt beschermd als beschermd stadsgezicht;

dat het gebied van algemeen belang is vanwege zijn schoonheid en ruimtelijk structurele samenhang;

gelet op artikel 35 en artikel 36 van de Monumentenwet 1988;

gehoord de Raad van de gemeente Den Haag, Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, de Raad voor Cultuur en de Rijksplanologische Commissie,

Besluiten

het gebied Haagse Bos in de gemeente Den Haag, zoals is aangegeven op de bij dit besluit behorende tekening nr. MSP/43/10 en zoals is omschreven in de toelichting bij dit besluit, aan te wijzen als beschermd stadsgezicht in de zin van artikel 1, onder g, van de Monumentenwet 1988;

dat het vigerende bestemmingsplan Bezuidenhout-West I voldoet aan het beschermingsvereiste;

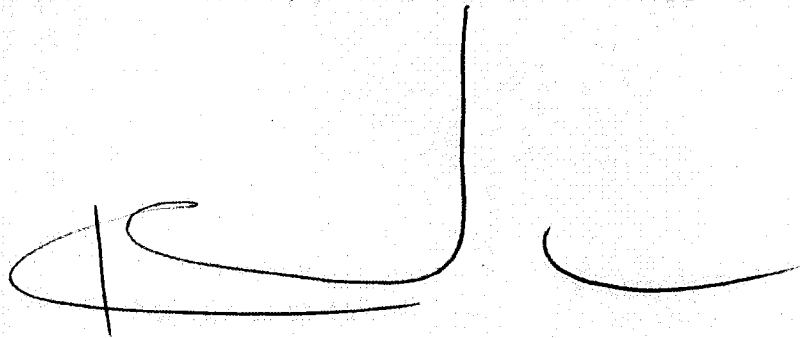
dat het vigerende bestemmingsplan Reigersbergen-Zuid en de uitbreidingsplannen Berlage 1911, Reigersbergen en Boshek niet voldoen aan het beschermingsvereiste;

dat de termijn waarbinnen een beschermend bestemmingsplan in de zin van artikel 36, tweede lid van de Monumentenwet 1988 moet worden vastgesteld, bepaald wordt op twee jaren.

Dit besluit wordt bekend gemaakt in de Nederlandse Staatscourant. Van dit besluit wordt mededeling gedaan in de daarvoor in aanmerking komende dag- of weekbladen. Een afschrift van dit besluit wordt gezonden aan de raad van de gemeente Den Haag, Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, de Raad voor Cultuur en de Rijksplanologische Commissie.

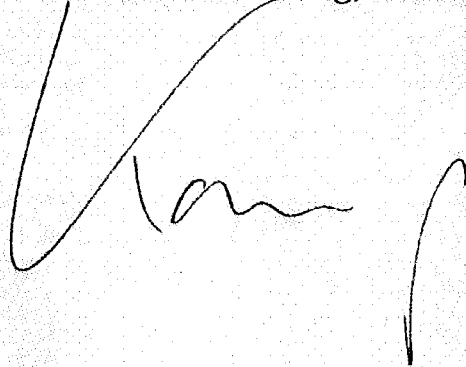
Op grond van artikel 7:1 van de Algemene wet bestuursrecht kan degene wiens belang rechtstreeks bij een besluit is betrokken daartegen binnen zes weken na de dag waarop het aangevallen besluit bekend is gemaakt, een bezwaarschrift indienen bij het bestuursorgaan dat het besluit heeft genomen. Een dergelijk bezwaarschrift dient u te adresseren aan het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Cfi/FJZ t.a.v. de Commissie voor de bezwaarschriften Postbus 606, 2700 LZ Zoetermeer. Tenminste dit besluit of een kopie daarvan moet bij het bezwaarschrift worden gevoegd.

De Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen,

mr. drs. C.H.J. van Leeuwen

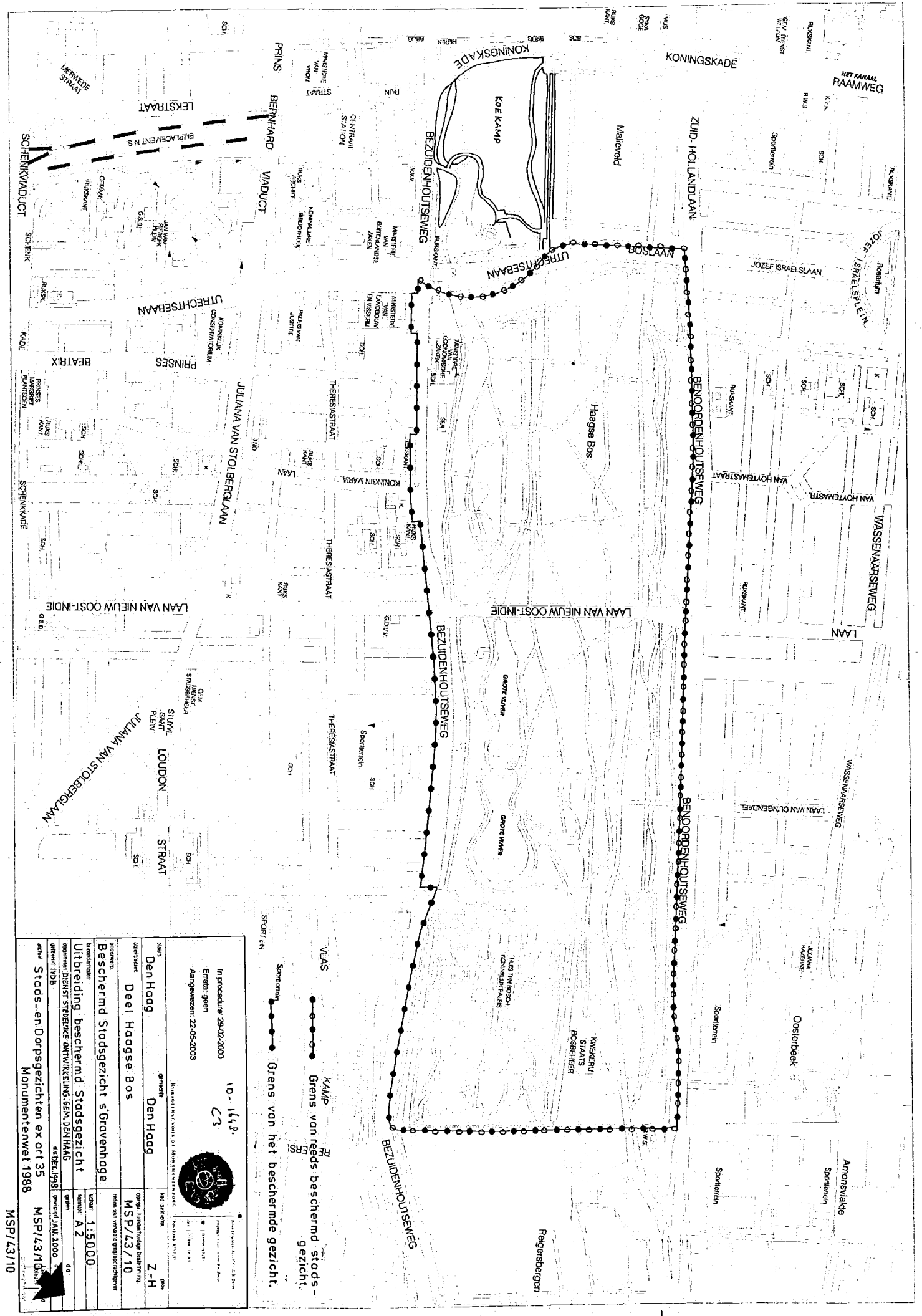
De Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer,

H.G.J. Kamp

22 MEI 2003

nummer MS-2002-81

KAMP
 Grens van rands beschermd stads-
 gezicht.
 Grens van het beschermde gezicht.

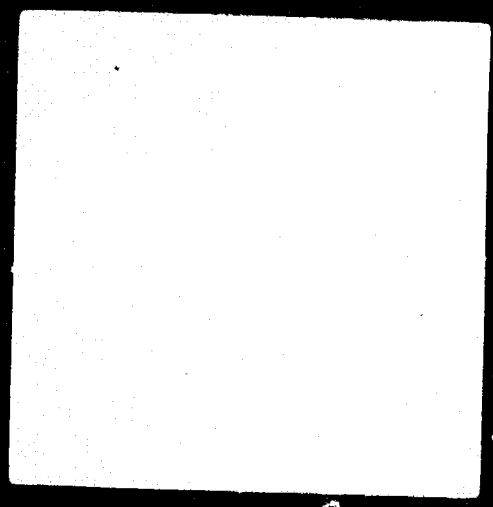
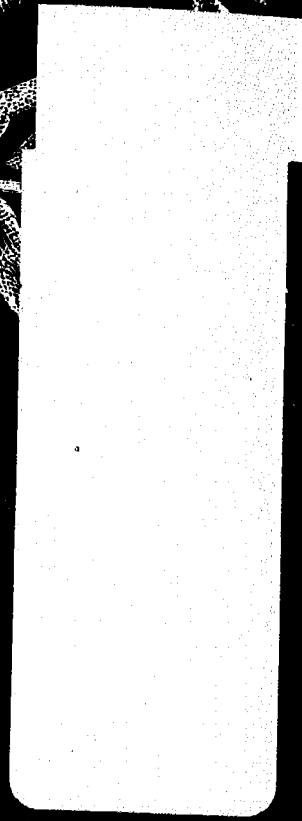

10-1448
 C3

In procedure 29-02-2000
 Ervra. geen
 Aangewezend 22-05-2003

Plaats	Den Haag	gemeente	Den Haag
afgesloten	Deel Haagse Bos		
onderwerp	Beschermd Stadsgezicht s'Gruvenhage	schaal	1:5000
Uitbreiding beschermd Stadsgezicht		overig	in tekening bestemming
opmerking	BIJZET STEDENKE Ontwikkeling, GEN. DEN HAAG	nummer	A2
vervaardigd door	Stads- en Dorpsgezichten ex art 35 Monumentenwet 1988	datum	11/01/2000
afhandeld door		aanpak	MSPI/43/10

MSPI/43/10

RIJKSDIENST VOOR DE MONN

1D-1648
C 2.
22-05-03

TOELICHTING
bij het besluit tot aanwijzing van
het beschermde stadsgezicht Haagse Bos
gemeente Den Haag (Zuid-Holland)
ex artikel 35 Monumentenwet 1988

datum aanwijzingsbesluit 22 MEI 2003

Huis ten Bosch, Toegangshek aan de Bezuilenkruisweg

Den Haag, Haagse Bos

De staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer zijn bevoegd om gezamenlijk beschermde stads- en dorpsgezichten aan te wijzen. Het rechtsgevolg van de aanwijzing is dat de gemeenteraad ter bescherming van een stads- of dorpsgezicht een bestemmingsplan, als bedoeld in de Wet Ruimtelijke Ordening, vast moet stellen. In die zin kan de aanwijzing tevens een stimulans betekenen voor een te voeren ruimtelijk kwaliteitsbeleid.

In totaal zijn er in Nederland meer dan 300 beschermde stads- en dorpsgezichten, met een geschiedenis die teruggaat tot vóór het jaar 1850. In het kader van het Monumenten Inventarisatie Project is de stedenbouw uit de periode 1850-1940 landelijk geïnventariseerd. Het besluit om het beschermde stadsgezicht Haagse Bos te Den Haag aan te wijzen vloeit indirect voort uit die inventarisatie.

Inleiding

Het aan te wijzen stadsgezicht bestaat uit de omvangrijke en eeuwenoude groenstructuur van het Haagse Bos. Het bos grenst aan de zuidwestzijde aan de open ruimte van Malieveld/Koekamp, het oorspronkelijke overgangsgebied van het Haagse Bos naar het hofkwartier en tot op heden nagenoeg onbebouwd. Het Haagse Bos bestaat grotendeels uit gesloten loofbos. In het zuidoostelijke deel liggen vijvers die zijn omgeven door speel- en ligweiden. Met Malieveld/Koekamp is het bos ongeveer 110 ha. groot (zie kaart 4).

Het Haagse Bos is onderdeel van de belangrijke, samenhangende reeks van openbare ruimten die de voorname groene sfeer van Den Haag bepalen. Deze reeks begint midden in de stad en loopt door tot ver in het buitengebied (Plaats, Lange Vijverberg, Toernooiveld, Korte Voorhout, Malieveld/Koekamp en Haagse Bos). De samenhang wordt sterk bepaald door de oorspronkelijke strandwal waarop deze groene ruimten zijn gelegen.

Het Haagse Bos staat als nagenoeg onbebouwd gebied los van de stedelijke ontwikkelingen van na 1850, reden waarom het in eerste instantie niet in het Monumenten Inventarisatie Project werd meegenomen. Als oudste structuurelement van de stad en als onbrekende schakel in het toekomstige, aaneengesloten rijksbeschermd stadsgezicht van Den Haag verdient het Haagse Bos echter een bijzondere status. Om die redenen is alsnog besloten om het Haagse Bos in het kader van het Monumenten Inventarisatie Project aan te wijzen als beschermd stadsgezicht.

Ontwikkelingsschets

2

De geschiedenis van Den Haag is onverbrekelijk met het Haagse Bos verbonden.

De Hollandse graven gingen er vanuit hun residentie in

's-Gravenzande op jacht, lang voordat van de nederzetting 'Die Haghe' sprake was.

Het huidige Haagse Bos is een restant van een woud dat zich in de vroege

Middeleeuwen uitstrekte van 's-Gravenzande tot de Haarlammerhout. Het was

een aaneengeschaalde 'wildernisse' gelegen op de geestgronden aan de voet van de

dunnen, met bossen afgewisseld door veenachtige poelen. Het deels moerasige,

deels heuvelachtige bos, toen 'die Houwe' genoemd, was zeer wildrijk. Bij de graven

van Holland was het een geliefd jachtterrein. Zonder het wildrijke bos was hier

waarschijnlijk nooit een grafelijke residentie ontstaan. Rond het jaar 1230 kocht

graaf Floris IV van Dirk van Wassenaar de Hof van Vrouwe Meilindis en de

daartij behorende goederen. Deze hof lag op de plaats van de huidige Binnenhof.

De hof werd in de 13de eeuw verschillende malen verbouwd en uitgebreid, onder

anderen door Willem II (Rooms Koning), die een verwoed jager was. Ongeveer vijfde

deed de rijkdom aan wild hem naast vele andere redenen besluiten aan de rand van

het bos zijn kasteel uit te breiden: de Ridderzaal, het Rolgebouw en de in 1880

gesloopte Hofkapel zijn hiervan nog duidelijke getuigenissen.

In de 13de eeuw liep het bos door tot het Voorhout, zoals de naam ook aangeeft.

De boszoom werd gevormd door het Korte Voorhout, Korte Vijverberg en de

Houstraat. Er waren ingangen bij het Korte Voorhout (de Houpointre), Bospoort

en bij de Dennenweg (het tegenwoordige Vos-in-het-tuinstraatje, dat vroeger

Bosstraatje of Jagerstraatje heette). Een muur langs de westzijde van het Voorhout

vormde ooit een deel van de grens. Die muur van zes voet hoog, zonder deuren en

ramen, is ooit op kosten van de bewoners opgetrokken als boete voor

jachtovertreedingen begaan in het grafelijk domein: het Haagse Bos.

De actieve zorg voor het bos, dat in omvang steeds verder werd teruggedrongen,

begon onder Filips de Goede, die in 1434 een van de eerste opzichters aanstelde

(hoewel andere bronnen al spreken van een bos-bewarzer in 1350). Om het bos

als jachtterrein te beschermen, werden er sloten omheen gegraven en de wegen er

naar toe met hekken afgesloten. Portiers moesten de oost- en westingang bewaken.

Voor het dagelijks onderhoud zorgden vier bosarbeiders, die zich voornamelijk

belastten met de aanplant van jong groen. Dit werd bekostigd uit de verkoop van

de op open plekken gestoken turf en door storm geveldde bomen. Aan de Haagse

zijde was bovendien een met hekken afgescheiden grasland voor het weiden van vee, de Koekamp.

In het bos stonden twee kapellen. De oudste, die stond aan het begin van de

huidige Boorlaan, was de Grote St.-Antoniuskapel. De kapel werd in 1438

gesticht en in 1576 weer afgebroken. De andere, eveneens aan St.-Antonius

gewijd, moet omstreeks 1560 zijn gebouwd. Beide kapellen werden bewoond door

een kluisenaar en deden vermoedelijk dienst als plaats voor boetedoening voor

bosdieven.

Zestiende eeuw

Omstreeks het midden van de 16de eeuw lag de noordoostelijke begrenzing van de

stedelijke bebouwing bij het Lange Voorhout, waarachter zich meteen het bos

uitstrekte (zie kaart 1). Tijdens de opstand tegen Spanje had het bos erg te lijden.

Ter verdediging van Den Haag tegen een eventuele overval werd in 1571 een

zesse van de eiken gekapt. Het hout bleef echter ongebruikt liggen. Tijdens het

beleg van Leiden trok een Spaanse bezettingmacht Den Haag binnen. Toen het

Spaanse gevaar geweken was, keerden de regeringscolleges geleidelijk in Den Haag

terug. Ze vonden het dorp verarmd, vervuild en gedeeltekijk geruïneerd terug.

Ten tijde van de Republiek werd het Haagse Bos beheerd door de Staten van

Holland en West-Friesland, die de toestemming moesten geven voor het rooien

van bomen. Het heeft toen maar weinig gescheeld of de Staten hadden het bos in

1575 verkocht om de door de opstand ontstane schulden af te lossen. Ingriden van

de Haagse magistraat en de Hof van Holland voorkwam dit en op 16 april 1576

ondertekenden Willem de Zwijger en de Staten van Holland de Acte van

Redemptie, waarbij werd bepaald dat het bos nooit mocht worden verkocht,

omgehaakt of op andere wijze aangetast.

Zeventiende eeuw

Rond de eeuwwisseling werd het bos overdag opengesteld voor publiek. Verboden

bleef het bos voor voertuigen. Er werden nieuwe bospartijen aangelegd en bomen

geplant. In 1609 werd ten noorden van de Koekamp een baan voor het toen zeer

populaire Maalespel aangelegd. Vier jaar later kwam een eind aan het grafelijke

privilege om als enige in het bos te jagen. Het publiek maakte gretig gebruik van

de openstelling. Behalve voor de jacht en het weiden van vee, werd het bos een

plaats voor ontspanning en (amoureuus) vertier. De openstelling had ook negatieve gevolgen, want regelmatig werden er duels uitgewochten en vonden er aanrandingen en overvallen plaats.

Het Huis ten Bosch

Omstreeks 1640 vatte Arnalia van Solms, echtgenote van stadhouder Frederik Hendrik, het plan op een kleine zomerresidentie in de directe omgeving van Den Haag te laten optrekken, de *Saal van Orange of Oranjezaal*, later *Huis ten Bosch* (op kaart 2 *Maison au Bois*) genoemd.

In 1645 stond de Grafelijkheidskamer hiertoe een stuk grond af aan de noordoostzijde van het *Haagse Bos*.

Het ontwerp van het zomerverblijf werd toevertrouwd aan Pieter Post (1608-1669). Oorspronkelijk bestond het zomerverblijf slechts uit een hoge zaal, geflankeerd door twee appartementen (twee reeksen woonvertrekken). De zaal, gedekt door een koepel op een achtkantige trommel, heeft als plattegrond een Grieks kruis, met afgeschuinde inspringende hoeken.

Toen Frederik Hendrik in maart 1647 overleed was de bouw nog niet gereed en ook met de decoratie van de centrale zaal die versierd zou worden met portretten van regerende Europese vorsten, was nog geen begin gemaakt. Ter nagedachtenis van haar echtgenoot besloot Arnalia deze zaal, die aanvankelijk louter als ontvangtzal was bedoeld, geheel om te laten vormen tot een soort mausoleum. Onder leiding van Jacob van Campen (1595-1657) werd het interieur van boven tot onder voorzien van allegorische beschilderingen met de hoogrepunten uit het leven van de stadhouder.

De tuin, die tussen 1645 en 1652 eveneens naar ontwerp van Post werd aangelegd, was een typerend voorbeeld van een klassicistische tuin uit de eerste helft van de 17de eeuw, gebaseerd op een symmetrie van rechthoeken, gegroepeerd langs een middenas.

Achttiende en negentiende eeuw

In 1706 gremde het *Bos* nog aan het *Smidswater* (de *Nieuwe Plantage*). De enige stadsuitbreiding buiten de singels in deze periode was de *Nieuwe Uitleg*, waartoe een deel van de *Plantage* binnen de singelgrachten werd getrokken. Rond het midden van de 18de eeuw verloor het huidige *Malieveld* zijn betekenis als kwekerij en kreeg het een militaire functie (exercitieterrein).

In de Franse tijd onder Napoleon werd opdracht gegeven om het *bos* om te

hakken, waartoe een tienjarigplan werd opgesteld. Door langzaam-aan-acties, onder andere van landmeter *Arie van der Spuy* die het geheel moest opmeten, werd de opzet verijdeld. De *Acce van Redemptie* heeft er wellicht toe bijgedragen dat niet met kappen werd begonnen. Na de val van Napoleon kwamen de kaarten van *Van der Spuy* goed van pas tijdens de regering van *Willem I*. De naam van de landmeter werd voorgoed aan die van het *Haagse Bos* gekoppeld toen hij in opdracht van de regering de vijvers aanlegde. Hij ontwierp het landschapplan nadat een ontwerp van *Zocher* was afgekeurd. Mer de uitgegraven grond werd het plaatselijk zeer moerassige *bos* opgehoogd. In de negentiende eeuw ging het *Haagse Bos* de taak van volkspark vervullen (zie kaart 2).

Toen de vijvers gereed waren vroeg de *Witte of Literaire Sociëteit* toestemming aan de oevers een witte tent te mogen plaatsen. In 1823 werd deze door een houten en eind-19de eeuw door een stenen bouwwerk vervangen.

Tweintigste eeuw

In 1920 werd de *Laan van Nieuw Oost-Indië* dwars door het *bos* getrokken en in 1934 voor snelverkeer verbreed.

In de *Tweede Wereldoorlog* hebben de *Duissers* ten behoeve van de *Atlantikwall* het zuidelijke deel van *bos* gekapt en geëgaliseerd. Op de grens met het nog intacte *bos* legden zij een tankgracht aan. Hierachter werden verdedigingswerken opgesteld in de vorm van wapenopstellingen, munitiedepots en manschapsverblijven. Van deze verdedigingswerken is nog een groot aantal in het *bos* aanwezig, waarvan enkele van cultuurhistorische betekenis (zie kaart 3). Na de bevrijding stond nog slechts vijftien procent van de bomen overeind en leek het *bos* gedoemd te verdwijnen. Men was er echter van overtuigd dat het *bos* behouden moest blijven en in 1950 werd de nieuwe aanleg voltooid.

Staatsbosbeheer heeft het *bos* zijn karakter van verpozingspark weten terug te geven. Een verandering in het *bos* betekende de aanleg van de *Utrechtse Baan* in 1976, die de *Koekamp* en het *Malieveld* van het *Haagse Bos* heeft afgesneden. De laatste ingrepen in dit gebied zijn de aanleg van een parkeerterrein onder het *Malieveld* aan de *Koningskade* en de aanleg van een tunnel onder de *Koekamp*, die een herinrichting van dit gebied mogelijk maakt, waardoor de bereikbaarheid van de *Koekamp* vanuit de binnenstad en het *Koningin Julianaplein* verbeterd wordt. Boven de *Utrechtse Baan* is op het kruispunt van *Koekamp*, *Haagse Bos* en *Bezuidenhoutseweg* het vijftig meter hoge *VNO-gebouw* de nieuwste bebouwing.

Het Haagse Bos en de Atlantikwall

Eind 1941 besloot het Duitse opperbevel tot aanleg van de Atlantikwall langs de Europese Westkust. De aanleg van deze verdedigingslinie vond plaats in de jaren 1942-1945. Bij de opzet van de Atlantikwall lag de nadruk aanvankelijk op de strategisch belangrijkste plaatsen, zoals havens en zeegeaten. In Nederland kregen daarom Den Helder, IJmuiden, Hoek van Holland en Vlissingen de meeste aandacht. Ook Den Haag/Scheveningen werd, als kustplaats en bestuurlijk centrum, als potentieel interessant doelwit voor een invasie gezien. Aan Den Haag/Scheveningen werd dan ook de op een na hoogste status verbonden (Stützpunktgruppe, StPGr.). Het geheel van verdedigingswerken besloeg een groot deel van het Haagse en een deel van het Wassenaarse grondgebied. Deze StPGr. was een combinatie van StPGr. Scheveningen en Stützpunkt (StP.) Clingendael, de residentie van Reichskommissar Dr. Arthur Seyss-Inquart.

Het laatstgenoemde gebied - ook wel StP. Reichskommissar genoemd - werd ruwweg begrensd door de Kwekerijvaart, Raamweg, Koningskade, Malieveld, Haagse Bos, oostzijde Oosterbeek/Clingendael, terrein Haagsche Golfclub en de Van Alkemadeaan. De zuidgrens van deze StPGr. liep dwars door het Haagse Bos.

In het kader van het herstel van het bos werden de meeste verdedigingswerken in de jaren '47-'48 aan het oog onttrokken, door gehele of gedeeltelijke sloop en/of afdekking/onderwerking. Van de 29 bekende oorspronkelijke werken bevinden zich nog acht inactieve en zeven gedeeltelijk gesloopte of ondergewerkte objecten in het gebied. De voormalige tankgracht werd bij het herstel van het bos tot waterpartij vergraven.

Huidig ruimtelijk karakter en nadere typering te beschermen waarden

Het stelsel van strandwallen met hun primair wegennetpatroon en strandvlakten met hun evenwijdig lopende afwateringen is in hoge mate bepalend geweest voor de structuur van het latere Den Haag, niet alleen voor het centrum, maar ook voor een groot deel van de latere stadsubtreidingen. De smalle strandwal waarop de oudste kern van Den Haag ligt, wordt in grote trekken gemarkeerd door de lijn Benoordenhoutsweg-Kazemeweg-Noordwal aan de noordwestzijde, en de lijn Benoordenhoutsweg-Korte en Lange Poter-Spuistraat-Vanningstraat-Laan aan de zuidoostzijde. Deze lijnen lopen parallel aan de in de Middeleeuwen gegraven

weteningen aan weerszijden van de strandwal en hun beloop is dan ook wat rechtlijnger dan dat van de strandwal zelf. De as van de strandwal zelf wordt gevormd door de middeleeuwse verbindingroute Leiden-'s-Gravenzande, die buiten de oude stadskern wordt gemarkeerd door de Loosdunneweg en de oude Leidse Straatweg door het Haagse Bos. Het bos - of 'de haag' - waaraan de stad haar naam ontleent, zal zich oorspronkelijk over de hele strandwal hebben uitgestrekt. Binnen de huidige stadskern herinneren namen als Voorhout en Kortembos nog daaraan, daarbuiten een naam als Eikendunen. En natuurlijk het Haagse Bos zelf.

Haagse Bos, Koekamp en Malieveld zijn eigendom van het rijk. Mede hierdoor en door de uit 1576 stammende Acte van Redemptie, waarin was vastgelegd dat het grafelijk domein blijvend bestemd werd als groengebied en de uiterlijke verschuifingsvorm gerespecteerd diende te worden, heeft het gebied zijn karakter kunnen behouden.

Het complex grenst op unieke wijze direct aan het stadscentrum en vormt een aaneenschakeling van groengebieden tussen stadscentrum en buitengebied (Wassenaar). Het complex is vanwege maatvoering, karakter en de relaties met aangrenzende groengebieden een belangrijk element in zowel de stedelijke als de ecologische hoofdstructuur. Zo staat het enerzijds in verbinding met Reigerbergen, Marlot en de Duivenvoorde polder (ecologische structuur op rijksniveau) en anderzijds met de stedelijke hoofdstructuur via de grachten en de groenstroken langs de Koningskade/Raamweg. Het fungeert als biotoop voor uiteenlopende leefgemeenschappen (bos, weiden en water). Ook in recreatief opzicht is het complex van belang, het vervult een rol als 'wig' naar buiten en als verblijfsgebied op zich.

Sleutelbegrip voor de huidige kwaliteit van het Haagse Bos/Koekamp/Malieveld is het contrast tussen het groene, onbebouwde landelijke gebied enerzijds en de in toenemende mate verstedelijkende omgeving anderzijds. Een contrast dat vooral is ontstaan door het langdurige sterk behoudsgerichte beheer van het gebied. Als gevolg van de verstedelijking rond het Centraal Station en de Utrechtse Baan wordt dit contrast steeds sterker.

Het Haagse Bos is via de oorspronkelijke strandwallenstructuur verbonden met de ruimtelijke structuur van de Haagse binnenstad. Tegelijk is het als onderdeel van een groentogdél verbonden met de landelijke ruimten rondom Den Haag.

Contrastwerking tussen stedelijk gebied en Koekamp/Malieveld is te vinden in:

- openheid versus verdichting: het Malieveld is samen met een groot deel van de Koekamp een opmerkelijk groot open groengebied binnen de stedelijke verdichting;
- rust versus stedelijke onrust: rondom het terrein van Staatsbosbeheer in de Koekamp en in het Haagse Bos heerst nog steeds een opmerkelijke rust die scherp contrasteert met de omringende drukte van voetgangers en verkeer;
- oud versus nieuw: het historische karakter van het gebied contrasteert op boeiende wijze met de eigentijdse ontwikkelingen daar omheen. Vooral vanaf de Koekamp kan dit goed worden ervaren;
- de idyllische landelijke sfeer met herten temidden van de betrekkelijk nuchtere stadsomgeving: deze enigszins vervreemdende sfeer is mede te danken aan de aanleg in romantische stijl die de illusie van landelijke weidheid oproept.

De kwaliteit van het gebied wordt tenslotte sterk verhoogd door de monumentaaliteit van het Haagse Bos/Malieveld/Koekamp als geheel en van het Malieveld en de Koekamp afzonderlijk.

Typend zijn:

- de eeuwenoude groene structuur van het Haagse Bos op de strandwal die reikt tot ver in de binnenstad;
- het grotendeels nog onbebouwde karakter van het Haagse Bos;
- de relatie met het Malieveld en de Koekamp, die in feite onlosmakelijk onderdeel zijn van het Haagse Bos;
- de relatie met aangrenzende groengebieden van de beschermde stadgezichten Marlor/Reijgersbergen en Benoordenhout;
- de relatie met de Wassenaarse landgoederen;
- de 19de-eeuwse parkaanleg met vijvers, sloten etc.;
- bebouwing en tuinaanleg van paleis Huis ten Bosch;
- de cultuurhistorisch betekenis van de verdedigingswerken uit de Tweede Wereldoorlog als onderdeel van de Duitse Atlantikwall.

Waardering

Het Haagse Bos bestaat uit een omvangrijke en eeuwenoude groenstructuur, grotendeels bestaande uit gesloten loofbos, en is onverbrekelijk verbonden met de geschiedenis van de stad. Als nagenoeg onbebouwd gebied was het Haagse Bos van grote betekenis voor het ontstaan en de ontwikkeling van Den Haag en is het karakterbepalend voor het huidige stedelijke gebied. Het Bos is onderdeel van de belangrijke reeks van openbare ruimten in Den Haag die het voornamelijk groene karakter van de stad bepalen. Deze historische structuur vormt de tot nu toe onbrekende schakel in het totale aaneengesloten gebied van Den Haag, dat een rijksbeschermde stadsgesicht is. De relatie met aangrenzende groengebieden van de beschermde stadgezichten Marlor/Reijgersbergen, Benoordenhout en de Wassenaarse landgoederen verhoogt de waarde van het gebied.

Begrenzing beschermde stadsgesicht

De formele grens van het aan te wijzen gebied is die van het huidige beschermde stadsgesicht 's-Gravenhage, conform de uitbreiding van 26 juni 1994. De omgrenzing wordt mede bepaald door de omgrenzing van de omliggende bestemmingsplangebieden. De noordgrens is het beschermde stadsgesicht Benoordenhout en loopt langs de Zuid-Hollandlaan en Benoordenhoutseweg. De noordoostgrens is het beschermde stadsgesicht Marlor. De zuidooisgrens wordt gevormd door de lijn langs de Bezuidenhoutseweg die daar ook de scheidinglijn vormt met gebieden als het Bezuidenhout en Marahoewe. De bebouwingsstructuur aan de noordwestzijde van de Bezuidenhoutseweg valt binnen het beschermde gebied. De exacte begrenzing van het te beschermen gebied is weergegeven op kaartnummer MSP/43/10.

Rechtsgevolg

Ter effectivering van de bescherming van het aangewezen stadsgezicht moet ingevolge artikel 36 van de Monumentenwet 1988 een bestemmingsplan worden vastgesteld. De toelichting op de aanwijzing als beschermd stadsgezicht kan daarbij wat beschermingsbelang betreft als uitgangspunt dienen. Doel van de aanwijzing is de karakteristieke, met de historische ontwikkeling samenhangende structuur en ruimtelijke kwaliteit van het gebied te onderkennen als zwaarwegend belang bij de verdere ontwikkelingen binnen het gebied. De aanwijzing beoogt op die wijze een basis te geven voor een ruimtelijke ontwikkeling die inspelt op de aanwezige kwaliteiten, daarvan gebruik maakt en daarop voortbouwt.

Binnen de begrenzing van het te beschermen stadsgezicht Haagse Bos gelden voor kleine delen van het gebied de volgende regelingen: bestemmingsplan Bezuidenhout-west I, uitbreidingsplan Berlage 1911, bestemmingsplan Reigersbergen-Zuid, uitbreidingsplan Reigersbergen, uitbreidingsplan Boshok. Alleen Bezuidenhout-west I is van recente datum en kan als beschermend worden aangemerkt. De bestaande regelingen worden derhalve niet geacht aan het rechtsgevolg te voldoen.

Bronnen

Stal, Kees, Den Haag in kaart gebracht, 750 jaar groei in plattegronden uit het gemeente-archief, Den Haag 1997.

Toelichtende kaarten

1. Den Haag en omgeving, door Jacob van Deventer ca. 1560. Minuutkaart, collectie ARA.
2. Den Haag en omgeving. Kaart door L. Schweickhardt ca. 1825, Haags gemeente-archief.
3. Uit Van verdediging naar bescherming; de Atlantikwall in Den Haag, H.F. Arnbachsheer, Bureau Monumentenzorg, Den Haag 1995, pag. 86.
4. Structuring te beschermen stadsgezicht Haagse Bos, Gemeente Den Haag DSO, 1996.

Colofon

Uitgave van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist 1999

Onderzoek:

Gemeente Den Haag, Dienst Stedelijke Ontwikkeling

Begrenzingskaart:

Kaart van de gemeente Den Haag, aangepast door studio Ineke van der Burg, Bilthoven

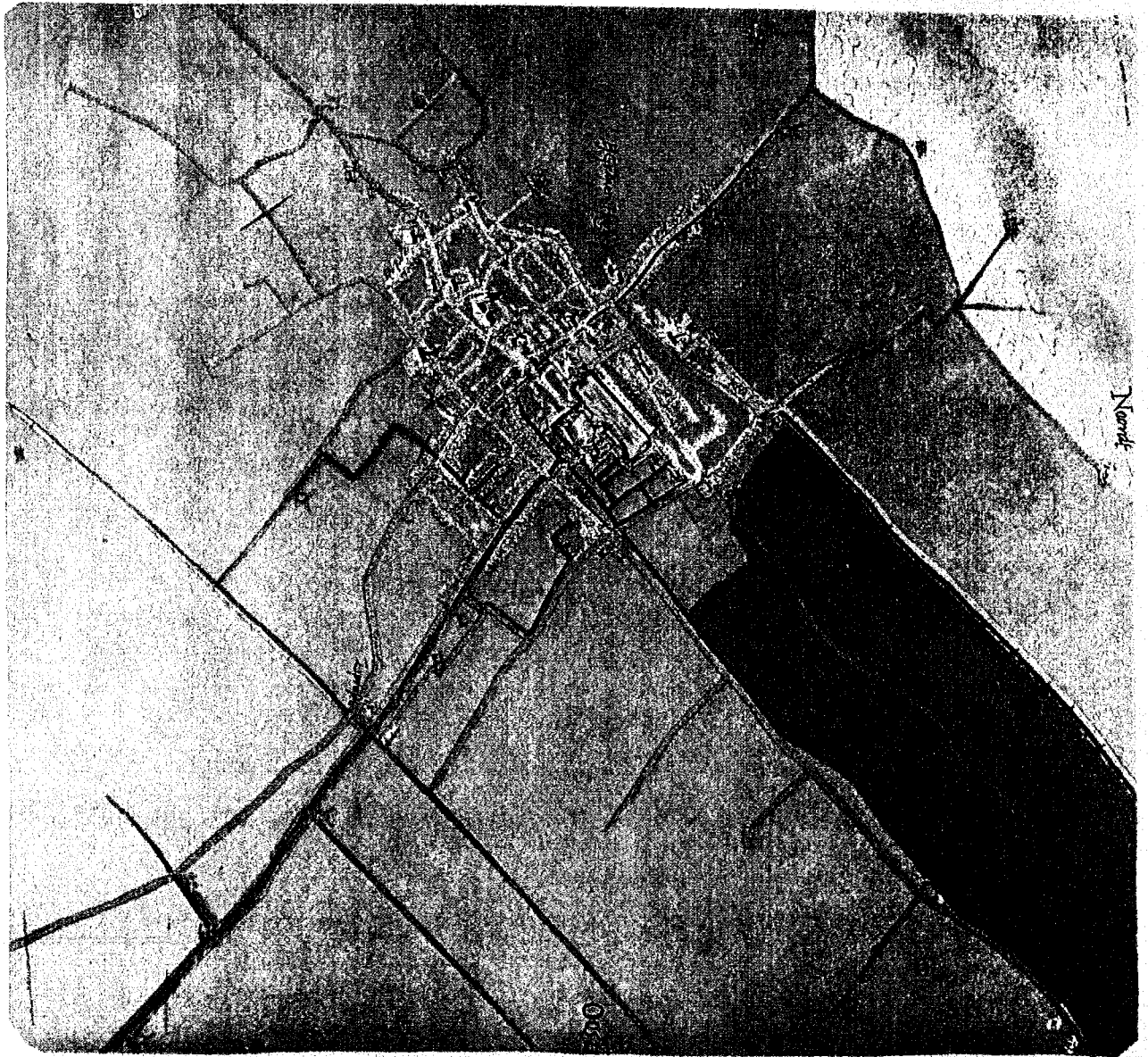
Foto omslag:

RDMZ, reg.nr. 76196 (foto 1963)

Productie:

RDMZ/Ahrend, Zeist/Utrecht

1.110525176011

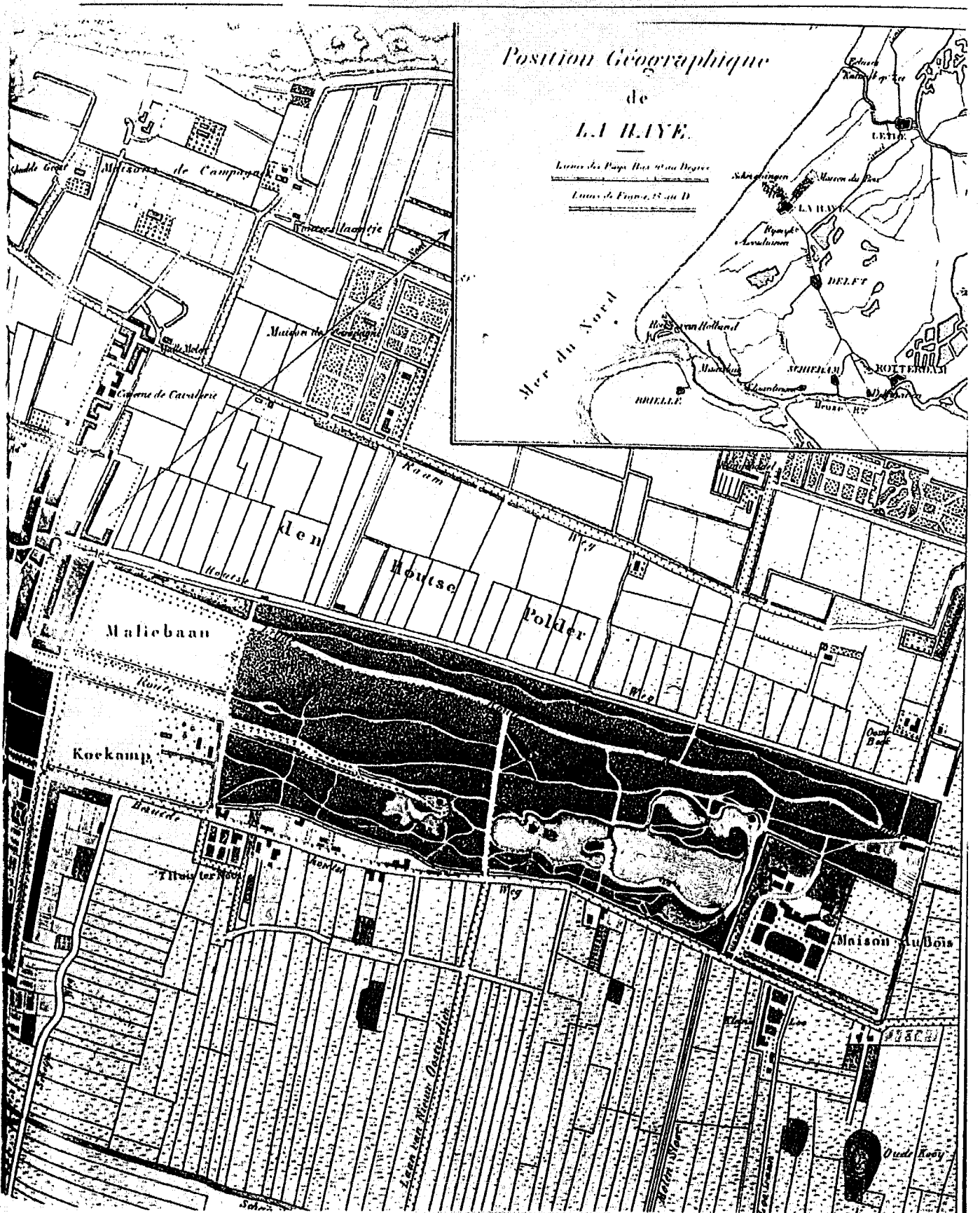
kaart 1

1.110525176011

Position Géographique
de
L. I. HUYE.

Lignes des Pays Bas et au Degree
Lignes de France, S au D

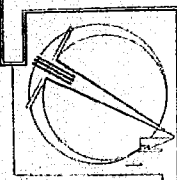
Mer du Nord

kaart 2

MEENTE S. GRAVENHAGE SCHAAL 1:20,000

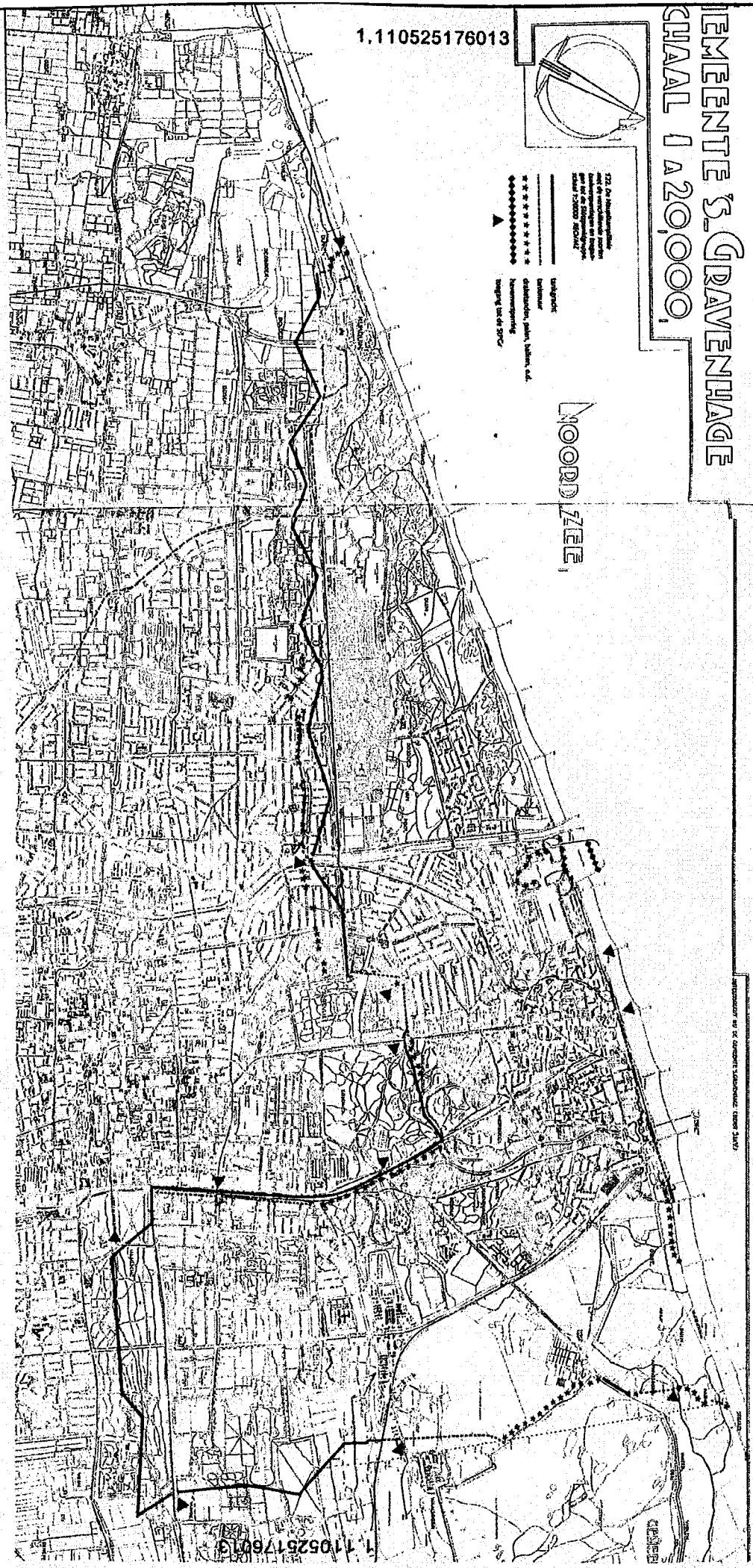
1.110525176013

122 De Noordzee
met de Noordzee
en de Oostzee
met de Oostzee
met de Oostzee
met de Oostzee

— uitgraaf
— landbouw
— gebouwen, jachthaven, etc.
— havengebied
— haven van de G.V.

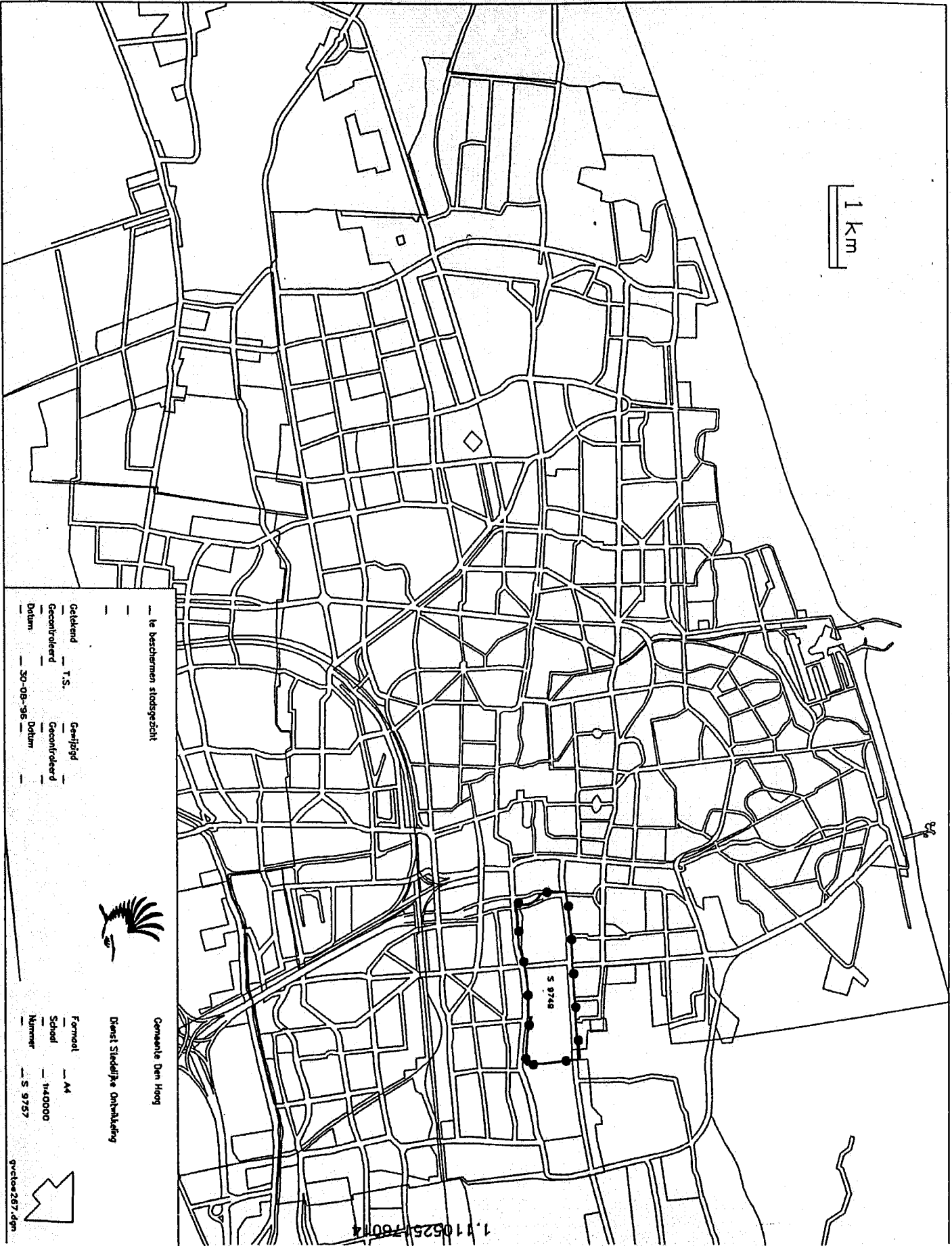
NOORDZEE

KAART 3

1.110525176013

1 km

te beschermen stadsgezicht

Gemeente Den Haag

Dienst Stedelijke Ontwikkeling

Getekend T.S. Gemeefigd
 Geconroleerd Geconroleerd
 Datum 30-09-96 Datum

Formaat A4
 Schaal 1:40000
 Nummer S 9757

gvclies267.dgn

Kaart 4